

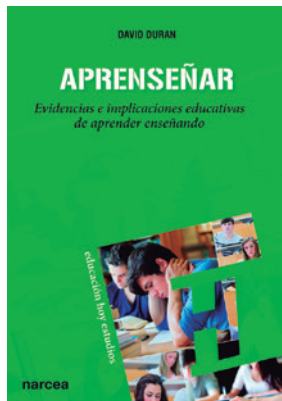

Ressenyes

Aprenseñar: Evidencias e implicaciones educativas de aprender enseñando

DURAN, D.

Madrid. Narcea, 2014

Com és sabut per molta gent, promoure la interacció en el procés d'aprenentatge és necessari per aconseguir que els alumnes aprenguin millor. Coneixem les virtuts d'ajuntar els infants i els joves per parelles o en petits grups en el moment de treballar, perquè el diàleg entre iguals pot ser molt més fructífer i arribar més enllà que moltes explicacions de l'ensenyant. Així ho expliquen les teories actuals de l'aprenentatge basant-se en uns quants anys de recerca. I sabem, també, que aprendre a treballar cooperativament reforça, a més, una sèrie de valors importants per aprendre a viure en societat

i construir-se com a persones socials i solidàries.

Però quan un mestre o una mestra és al centre educatiu, amb els seus companys i companyes docents o amb els nens i nenes, nois i noies, se li plantegen una gran quantitat de preguntes: «Segur que tots els alumnes aprenen, quan estan asseguts en petits grups?», «No n'hi ha que perden el temps i es distreuen?», «Per als que en saben més, segur que també és profitós?». Així mateix, hi ha un altre tipus de dubtes molt concrets: «Com podem organitzar un treball així a l'aula perquè tothom treballi?», «Com podem evitar el desordre i el soroll?», «Quins agrupaments són els millors?», «Com hem de distribuir els petits grups dins l'espai de la classe?», «Quin paper hi ha de tenir el mestre?», «Tots els alumnes han de fer el mateix al mateix temps?».

El llibre que comentem aquí aporta aclariments per a aquestes preguntes i per a moltes més. És una obra que té la virtut de respondre les qüestions que els docents es plantegen quan volen introduir innovacions en la manera d'organitzar l'ensenyament i l'aprenentatge, perquè relaciona estudis científics sobre el tema, resultats de recerques internacionals, amb l'experiència sòlida

d'algú que coneix la feina de docent de primera mà. És, a més, un llibre d'una enorme claredat expositiva, que assoleix un repte difícil i poc habitual: el d'aproximar la recerca a la pràctica docent. L'autor posseeix l'habilitat de donar sentit a un munt d'investigacions i destacar-ne els detalls, sense simplificar-les, però explicant bé quin és el punt de trobada amb la línia argumental que està mantenint, que conflueix sempre amb una actuació a les aules, amb una nova manera de mirar-nos i d'explicar-nos què fan els mestres i els alumnes quan dissenyen un entorn per aprendre i el posen en funcionament.

En aquest sentit, és un llibre optimista, esperançador, que planteja actuacions noves però possibles, i en mostra exemples trets de les pràctiques reals. Al llarg de tot el volum, hi ha una idea clara del que es pot fer i del que caldria canviar, en un treball molt argumentatiu, que fonamenta amb rigor les opcions preses. Cal destacar-ne el capítol 3, que es deté sobre els avantatges i la realitat de *l'aprendre ensenyant*. També al capítol 1 es justifica aquesta manera d'ensenyar i d'aprendre amb una mirada al futur: és així com les persones continuaran aprenent al llarg de la vida. I aquí cal mencionar el títol del llibre:

Aprensensyar, un neologisme que ens evoca tot un món, el de l'aprenentatge a través de la cooperació i de la tutoria. De fet, el llibre vol respondre una pregunta central: quan dos alumnes resolen una tasca conjuntament, sol haver-n'hi un de més expert que fa el paper de tutor i que posa els mitjans perquè l'altre avanci. L'alumne atès aprèn perquè rep una ajuda adaptada a les seves necessitats. Però, podem dir que l'alumne expert o tutor també aprèn?

Si repassem el contingut amb una mica més de deteniment, la concepció d'ensenyar i d'aprendre que defensa i que desenvolupa l'autor ens porta a la necessitat de dialogar amb els altres i amb un mateix, de transformar el coneixement propi per fer-lo arribar als companys, en un recorregut que no és unidireccional, sinó que es construeix i es reconstrueix conjuntament en interacció. I aquí arribem de ple al verb *aprensensyar*, que, tal com diu Juan Ignacio Pozo al pròleg, és una bona troballa, perquè ensenyar i aprendre haurien de conjugarse sempre alhora: «ensenyar és una activitat metacognitiva, d'autoconeixement i de coneixement dels altres» (p. 10). És precisament aquest pensar en l'altre el que ens fa aprendre a nosaltres.

Per tal que aquesta proposta –perquè encara que el llibre és molt més que això, és també una proposta d'intervenció– pugui ser possible, David Duran dedica el primer capítol a pensar com es poden canviar les idees del professorat, ja que, segons quines siguin aquestes idees, és més o menys possible que s'apregui ensenyant. També cal tenir present que aquests plantejaments són fruit d'una opció ideològica: la democratització de l'ensenyament consisteix també a aprendre els uns dels altres *horitzontalment* i suposa que, al llarg de la vida, continuarem ensenyant i aprenent. Es tracta, per tant, d'unes pràctiques que es projecten cap al futur.

Al segon capítol, hi podem aprendre algunes idees apassionants sobre l'aprenentatge i les característiques específiques dels humans, que fan que tinguin capacitat per compartir estats mentals amb els altres. S'hi presenta una revisió de les teories de l'aprenentatge que ens porta a fixar-nos en el paper de la col·laboració al llarg de l'evolució de l'espècie humana.

Al capítol tercer, s'hi fa una explicació aprofundida de l'aprendre ensenyant i s'hi mostra com es poden convertir les interaccions entre iguals en aprenentatge.

Se'n pot destacar una idea important: la feina del mestre i de la mestra és fonamental en aquesta manera de treballar. Cal preparar els alumnes a situar-se en el rol de tutor o de tutelat, cal ajudar a desenvolupar comportaments dialògics i patrons d'interacció interessants, cal crear un entorn en què l'adhesió afectiva entre companys pugui convertir-se en una realitat.

Els capítols quart i cinquè concreten aquest aprendre ensenyant en l'educació formal i en la informal. Són interessants els exemples que ens mostren el divorci existent entre les maneres d'aprendre a l'escola i a fora, com també la importància d'estructurar la interacció dins del grup de la classe perquè en pugui sorgir la cooperació. No estem parlant d'una habilitat espontània. Cal aprendre a treballar amb els altres i necessitem models i situacions que facin possible aquest tipus d'ensenyament.

El capítol sisè i darrer planteja el mateix repte, però al professorat: «Els mateixos docents, com poden aprendre ensenyant?». És una bona pregunta, atès que són precisament els ensenyants els que ho han de posar en pràctica.

Per destacar un altre valor d'aquest llibre, hem de dir que, a

més d'informar-nos i de formar-nos, suscita diversos interrogants que ens fan continuar pensant, cosa que és molt d'agrair. En destacarem un parell. El primer té relació amb el tipus de coneixement que es vol promoure. Si, efectivament, sembla que és una característica de les situacions actuals d'aprenentatge informal la superficialitat, la simultaneïtat i la connectivitat més grans que mostren, com s'ha de fer perquè l'escola ensenyi a construir el coneixement que és més aprofundit i lineal? O és que aquest coneixement no serà ja mai més necessari? No hi ha aspectes de la nostra vida que requereixin un coneixement més sistemàtic, com el que l'escola estava acostumada a promoure? Es tracta d'un tema clau del paper de l'escola i de les reformes més recents, que ens ajuda a replantejar per a què prepara la institució docent.

El segon interrogant fa referència a la manera d'ensenyar, en situacions escolars formals, a treballar cooperativament. Com es pot passar d'una instrucció molt dirigida, ritualitzada, a una interacció més espontània, moguda sobretot per l'interès d'aconseguir l'objectiu fixat? Cal un entrenament, ben segur, però els moments de cooperació que ajuden a aprendre són fugaços: com es pot mirar de no convertir

aquestes situacions en rutina? Segurament, la clau és la implicació de l'alumnat en la tasca, la comprensió de l'objectiu final, saber-se artífex d'una activitat important i amb sentit.

Per acabar, voldria insistir en l'interès i en l'oportunitat d'aquest llibre: ens planteja un camí que pot canviar moltes coses, però que es pot recórrer a ritmes diferents. Sembla que, per millorar l'educació, hem arribat a un sostre: la quantitat d'avaluacions diagnòstiques que es despleguen actualment ens hi ajuden poc, per això hem de trobar uns altres camins. I el que aquest llibre ens planteja, el d'aprendre ensenyant, pot ser-ne un de molt prometedor.

Teresa Ribas Seix
teresa.ribas@uab.cat

L'univers lector adolescent: Dels hàbits de lectura a la intervenció educativa

MANRESA, M.
Barcelona, Associació de Mestres Rosa Sensat, 2013

Qualsevol docent amb un mínim de sensibilitat pedagògica es deu haver sentit sobresaltat més d'una vegada per la lleugeresa i la irreflexió amb què, sovint, s'estableixen les lectures trimestrals als insti-

tuts per als cursos de l'educació secundària obligatòria. El pes de les inèrcies, la uniformitat de les propostes, el predomini de les activitats de control (individual) sobre les anàlisis i la interpretació (compartida), la manca de rigor en els criteris d'elecció adoben sens dubte el terreny per realitzar unes intervencions tan inadequades com estèrils. La inquietud que totes aquestes circumstàncies van produir durant els primers anys de docència a Mireia Manresa va desembocar en la realització de la tesi doctoral que dona lloc al llibre que presentem aquí. Una tesi de tons poc habituals, fruit de la confluència entre una investigació teòrica exhaustiva i un treball de camp minuciós, consistent en el seguiment de la trajectòria lectora de vuitanta estudiants al llarg dels tres primers cursos de la seva educació secundària obligatòria (de 12 a 15 anys).

El perfil professional de Mireia Manresa –professora d'educació

secundària i professora també del Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura de la Universitat Autònoma de Barcelona, a més de membre del grup GRETEL (Grup d'Investigació en literatura infantil i juvenil i educació literària de la UAB)– constitueix el millor dels avals per escometre un estudi d'aquestes característiques, una de les aportacions més valuoses del qual és el dibuix de diferents perfils lectors adolescents –forts, moderats i dèbils– i de les possibilitats i els riscos que entranya una intervenció escolar adequada o inadeguada. Un llibre que, sens dubte, esperona les nostres consciències professionals i que ens proporciona claus i eines per repensar la nostra actuació com a mitjancers entre els llibres i els adolescents.

La seva conclusió central és encoratjadora: l'escola pot influir –i molt– en el desenvolupament dels hàbits lectors a l'adolescència. Les propostes educatives, quan són encertades, deixen petja. A més, incideixen en tota mena de lectors: els més compulsius, els més moderats, els més reticents. Però no hi val qualsevol intervenció: n'hi ha de fecundes i n'hi ha d'improductives, n'hi ha d'oportunes i n'hi ha també d'absolutament contraproductives. Solament des d'un coneixement sòlid dels hàbits lectors dels ado-

lescents –considerats tant dels del punt de vista individual com col·lectiu– l'escola pot afinar les estratègies que segueixi i programar la intervenció que hi faci, de manera que atengui aquest triple objectiu: frenar la desafecció creixent per la lectura constatada durant els anys de l'adolescència, treure els joves lectors del seu inevitable encasellament i proveir-los de criteris de selecció més enllà de les modes del mercat i d'habilitats d'interpretació que els permetin sortir de l'escarrit «M'agrada» o «No m'agrada», sostingut sovint per la capacitat de les obres d'afavorir lectures identificatives.

El llibre s'obre amb un panorama aclaridor sobre els estudis de referència relatius a la sociologia de la lectura a Europa a la segona meitat del segle xx i assenjala la necessitat d'incorporar, a aquestes coordenades teòriques, tant la investigació (socio)educativa al voltant de la lectura –que posa l'èmfasi en les pràctiques lectores del jovent en relació amb les propostes i els objectius escolars– com els estudis de literacitat crítica –que atenen les pràctiques vernacles de lectura i escriptura dels adolescents o l'estètica de la recepció centrada en la resposta dels lectors als textos.

El capítol 2 s'ocupa de la influència que té l'entorn (la família i l'escola)

en els hàbits lectors d'infants i joves i posa el dit a la nafra d'un dilema –probablement un fals dilema– encara no resolt. Quin ha de ser l'objectiu prioritari de l'escola, formar lectors competents o estimular el gust per la lectura? Ha de prevaler la lectura intensiva, prescriptiva i guiada d'alguns llibres canònics o la lectura extensiva, lliure i autònoma de qualsevol títol que connecti amb l'univers lector adolescent? Com es poden obrir vasos comunicants entre la lectura realitzada dins l'àmbit acadèmic i l'àmbit personal? La conclusió de Manresa és clara: les modalitats de lectura, la selecció dels textos i l'acompanyament per part dels docents han de propiciar el disseny d'«itineraris de progrés», un concepte que hauria de presidir els plans de lectura de centre i guiar la coordinació necessària dels departaments didàctics i els equips docents.

El capítol 3 se centra en el retrat dels hàbits lectors dels adolescents. Tant l'aproximació quantitativa –la quantitat de llibres llegits– com la qualitativa –els títols preferits– confirmen que els hàbits lectors depenen de factors sociobiogràfics, però tots constaten una baixada generalitzada de la freqüència lectora entre els nois i noies. Si hi afegim l'enorme dependència que els adolescents tenen de l'oferta editorial de més rabiosa actualitat,

s'evidencia la responsabilitat de l'escola per compensar desigualtats, per ajudar el jovent a establir vincles amb la lectura literària i per frenar-ne la desafecció creixent. Potser si coneguéssim millor quin és l'interès dels estudiants pels textos –en què es fixen i com en parlen–, obtindríem pistes valuosíssimes per pensar com podem abordar la lectura d'obres íntegres a l'escola i com podem donar a conèixer títols que queden fora dels circuits del mercat.

Arribem així al cor del llibre, constituït pels capítols 4 i 5. El primer indaga sobre l'impacte de la intervenció educativa i conclou amb una afirmació inequívoca: l'escola té un enorme potencial per crear hàbits lectors i per enfortir-ne. Però, al mateix temps que ratifica la intuïció de tants docents sobre la importància de la lectura lliure i autònoma a l'hora de consolidar-ne el gust i millorar les habilitats de comprensió lectora, s'adverteix de tres característiques que han de presentar intervencions per ser reeixides: la continuïtat en el temps, la seva proximitat i l'adaptació al lector –estèrils, per tant, les activitats estandarditzades i rutinàries–, a més d'una selecció atenta per diversificar les lectures.

D'altra banda, el capítol 5 inclou una delimitació valuosíssima dels diferents tipus de lectors que tenim

a les aules. En primer lloc, els lectors forts, els quals Manresa qualifica de «falsa elit», atès que s'hi inclou tant els lectors sòlids, diversificats, com els més vulnerables, addictes exclusivament a la literatura de consum o a les sagues. Els lectors forts constitueixen una falsa elit per la inestabilitat que presenten, l'encasellament freqüent en què se situen i l'aïllament que pateixen, en no crear-se xarxes de lectors. En segon lloc, hi trobem el lector moderat, que es mou entre l'estabilitat i la dependència escolar. Un lector poc visibilitzat i que hauria de ser objecte d'atenció preferent, atès que la seva consolidació com a lector o el seu abandonament gradual de la lectura depèn en gran mesura de les intervencions externes. I, per últim, el lector dèbil, el més nombrós i el més estudiat, caracteritzat sovint per problemes de comprensió lectora i per la mancança absoluta de referències literàries. Es tracta, tal com dèiem, de dos capítols imprescindibles que provoquen, en les persones que els llegeixen, una indagació crítica sobre la pròpia actuació a les aules i que proporcionen llum (i arguments) sobre el que tenen d'encertat i, sobretot, de desencertat moltes de les iniciatives, rutines i propostes més o menys consolidades.

La interrelació entre els hàbits lectors i les pantalles, a més de

l'anàlisi sobre la manera com el nou context digital afecta el temps dedicat a la lectura, al tipus de lectures i a quant té a veure amb la socialització de la lectura en fòrums, blogs, xarxes socials, etc., constitueixen la línia medul·lar del capítol 6.

Per últim, el capítol 7 («Implicacions per a la intervenció: La construcció d'hàbits lectors») conclou amb una síntesi precisa d'alguns dels trets de l'univers lector adolescent: la precarietat –la majoria dels adolescents llegeix molt poca literatura–, la fragilitat –en tots els perfils, s'hi observa un abandonament progressiu de la lectura en aquesta etapa–, la inseguretats –per la manca de criteri propi a l'hora de traçar l'itinerari lector personal– i la vulnerabilitat –atesa l'enorme permeabilitat a les condicions externes–. Convertir aquest darrer tret en el millor avantatge a favor de l'escola és un dels reptes més importants que ens proposa Mireia Manresa. I és que la solució –conclou l'autora– no passa per imitar el que els lectors llegeixen durant el seu temps lliure, sinó per trobar un equilibri entre les característiques de la seva experiència lectora i els objectius propis de l'àmbit escolar.

Un llibre, en definitiva, de bases sòlides i de desafiaments esperançadors, que ens emplaça a

revisar en profunditat els tantes vegades erràtics plans de lectura dels centres de secundària, almenys pel que respecta a la dimensió literària. Solament ens queda esperar una ràpida traducció al castellà de les seves pàgines que el faci accessible, com més aviat millor, al professorat de llengua i literatura de tot el món hispanoparlant.

Guadalupe Jover
guadalupe.jover@yahoo.es

Trobades

8è Congrés Internacional Càtedra UNESCO per a la Millora de la Qualitat i l'Equitat de l'Educació a l'Amèrica Llatina, amb Base a la Lectura i l'Espectura

San José (Costa Rica), 29 de febrer-4 de març de 2016

Congrés internacional centrat en la lectura i l'escriptura de les dinàmiques discursives en el món contemporani.

Els objectius que persegueix són:

- Avaluar els avenços en la lectura i l'escriptura, com també

la incidència que tenen en la qualitat de l'educació.

- Facilitar l'intercanvi de coneixements, mètodes i pràctiques relatives a la lectura i l'escriptura en els diversos nivells de l'escolaritat.
- Destacar la importància de la lectura crítica per desenvolupar una actitud analítica i responsable.
- Propiciar canvis teòrics i metodològics per desenvolupar una lectura i una escriptura pertinents amb el món contemporani.

www.congresocatedraunesco.cu.ucr.ac.cr/

IV Congrés Internacional de Lingüística i Literatura «Noves perspectives en l'estudi de les llengües modernes»

Santander, 20-22 de juny de 2016

Amb aquest IV Congrés, el Departament de Filologia de la Universitat de Cantàbria reprèn l'interès per propiciar una trobada científica de reflexió i d'intercanvi al voltant de la investigació vinculada a les àrees de coneixement que el componen: filologia hispànica, anglesa, francesa i didàctica de la llengua i la literatura.

Es pretén crear-hi un fòrum on tots els especialistes en l'estudi de llengües modernes puguin presentar

el desenvolupament i els resultats dels seus treballs des d'una àmplia varietat d'eixos temàtics i perspectives d'anàlisi, amb la incorporació de noves vies d'estudi i de nous paradigmes teòrics i metodològics.

<http://ivcongresolenguayliteratura.unican.es/>

WFATE Fourth Biennial International Conference Innovation in Teacher

Barcelona, 21-23 d'abril de 2016

Sota el tema general de la innovació en la formació del professorat dins d'un context global, es pretén donar respostes als principals indicadors de l'educació mundial, que apunten cap a una transformació dels models educatius. Amb aquesta finalitat, es tractaran els elements per a la innovació educativa i el desenvolupament en la formació dels docents necessaris per al canvi com ara. El multiculturalisme i el multilingüisme, les TIC, les xarxes professionals, la formació inicial i permanent, les relacions entre escola-universitat-administracions, el lideratge en els centres, l'avaluació i seguiment de la formació del professorat, la innovació i les bones practiques en la didàctica de les diferents àrees curriculars, el benestar docent i la gestió del canvi, l'escola inclusiva, la formació en educació infantil.

<http://en.cdl.cat/wfate-barcelona2016>